II. POLITICĂ ŞI CULTURĂ ÎN BASARABIA

Sergiu BOŢOLIN
Sistemul imperial de privilegii nobiliare în Basarabia primei treimi a secolului al XIX-lea

Ion GUMENÂI
Biserica ortodoxă şi Basarabia anului 1912

Ion MOŞNEGUŢU
Istoriografia referitoare la evoluţia Mănăstirii Hârbovăţ în contextul vieţii monahale a spaţiului pruto-nistrean (anii 1830–1960)

Igor CERETEU, Lina MIHALUŢĂ
Biblioteca preotului Gheorghe Armaşu din Petreni: o comoară regăsită. Despre cartea românească

Ion EREMIA
Politica lingvistică a Imperiului Rus în Basarabia în primele două decenii de la anexare

Valentin TOMULEŢ
Basarabia la 1828: relaţii comerciale şi negustori (Descrisă într-un memoriu prezentat instituţiilor imperiale ruse) (Partea a II-a)

Andrei EMILCIUC
Carantina de la Sulina – între politica sanitară şi geopolitica Imperiului Rus (1836-1856)

Anatolie LEŞCU
Destinul unui basarabean. Cazul colonelului Petru Bivol

Artur LEŞCU
Lupta Direcţiei Guberniale a corpului independent de jandarmi din Basarabia cu contrabanda cu caracter revoluţionar

Viorel BOLDUMA
Tentative de emigrare a populaţiei din judeţele Hotin, Bălţi şi Chişinău în Extremul Orient/Siberia în anii 1894-1900

Vasile FILAT
Primii creştini evanghelici români din Basarabia

Sergiu BOȚOLIN

SISTEMUL IMPERIAL DE PRIVILEGII NOBILIARE ÎN BASARABIA PRIMEI TREIMI A SECOLULUI AL XIX-LEA

Expansiunea Imperiului Rus a cerut inevitabil stabilirea unor relaţii cu elitele locale din teritoriile recent anexate. Însă nu intenţiile altruiste, ci dorinţa de a facilita procesele de integrare, chiar şi într-o manieră care să permită unele inserţii de autonomie locală, a dictat imperativul unei asemenea colaborări. Integrarea facilă a noilor teritorii în structurile politice, sociale şi economice ale Imperiului Rus era posibilă doar în condiţiile unui mediu favorabil de interacţiune cu elita locală, ceea ce ar fi presupus luarea în considerare a intereselor şi obiceiurilor acestora, precum şi oferirea de oportunităţi pentru a-şi menţine influenţa şi puterea la nivel local. În general, crearea unui astfel de climat trebuie să implice o colaborare eficientă bazată pe respect şi înţelegere a diferenţelor culturale şi politice.

Pentru a asigura astfel de relaţii, autorităţile imperiale au fost nevoite să demareze un proces de încorporare a elitei locale în cadrul nobilimii ruse. Pe parcurs, acest proces s-a dovedit a fi unul complex şi extenuant atât pentru autorităţi, cât, mai ales, pentru pretendenţii la acest statut. Intensitatea procesului a fost marcată de caracterul eterogen al stării nobiliare la nivelul întregului imperiu, dar şi de reticenţa unei părţi a nobilimii ruse faţă de primirea noilor membri. Pentru a gestiona această situaţie delicată, autorităţile au trebuit să asigure derularea procesului de integrare a elitelor locale într-un mod cât mai lin şi echilibrat posibil, fără a leza interesele vechii nobilimi, dar, în acelaşi timp, consolidând poziţiile nobilimii recent încorporate, sau măcar creând aparenţele unui asemenea proces.

Imperativul colaborării cu elitele locale era dictat de problematica securităţii militare şi stabilităţii sociale şi politice, care putea fi asigurată prin loialitatea supuşilor non-ruşi. De aici se puteau extrage beneficii care rezultau din exploatarea resurselor, în special a celor umane[1], dar şi a celor naturale, desigur, odată cu crearea infrastructurii necesare. În acelaşi timp, integrarea noilor teritorii în Imperiul Rus s-a realizat diferit în funcţie de regiune, uneori limitându-se doar la asimilarea elitelor, fără a afecta populaţia de rând, care şi-a păstrat identitatea etnică, tribală sau religioasă. În timp ce unele elite, precum cele tătare sau ucrainene, s-au dizolvat aproape integral în nobilimea rusă, altele, cum ar fi baronii germani din zona baltică sau aristocraţii

[1] Андреас Каппелер, *Россия – многонациональная империя*, Москва, Прогресс-Традиция, 2000, p. 82.

suedezi din Finlanda, şi-au păstrat privilegiile şi identitatea proprie[2]. Există mai multe motive care ar explica aceste procese, pornind de la tradiţiile culturale, nivelul de dezvoltare economică şi politică ale acestor grupuri, precum şi istoricul şi intensitatea relaţiilor cu ruşii de până la momentul anexării.

Astfel, politica autorităţilor imperiale ruse nu a fost orientată spre uniformizare, ci, mai degrabă, spre adaptarea la specificul fiecărei regiuni. Într-adevăr, pentru o perioadă îndelungată de timp, nu a existat un sistem administrativ-teritorial unificat, ci regiuni care dispuneau atât de instituţii, cât şi de unităţi administrativ-teritoriale specifice. Această diversitate de abordări se datorează multor factori, inclusiv viziunii pragmatice în gestionarea resurselor umane şi financiare, precum şi lipsei de omogenitate la nivel demografic, etnic sau teritorial[3].

Ademenirea elitelor locale într-o colaborare cu autorităţile ruse se realiza prin acordarea privilegiilor pe care le aducea cu sine apartenenţa la nobilimea imperială. Aceste privilegii includeau imunitate juridică, scutire de impozite şi taxe, dreptul de a participa la viaţa politică şi posibilitatea de a ocupa poziţii importante în administraţie. Strategiile de cooptare se concentrau în jurul acestor privilegii, cu scopul de a câştiga sprijinul şi de a asigura loialitatea faţă de autorităţile imperiale. Aplicarea cu succes a acestor strategii a întărit eforturile autorităţilor în a-şi atrage elitele locale în structurile lor de putere şi în a le face să se simtă parte a sistemului imperial rus. Prin încadrarea elitelor locale într-un spaţiu ideatic comun, se încerca minimizarea opoziţiei şi rezistenţei locale.

În acelaşi timp, elitele locale erau constrânse, dar, totodată, şi interesate să devină parte a nobilimii ruse, pentru a-şi asigura statutul social şi economic şi pentru a-şi proteja interesele. De asemenea, prin apartenenţa la nobilimea imperială, elitele locale aveau acces în competiţia pentru resurse. Prin urmare, devenind parte a nobilimii ruse, acesteia i se oferea oportunitatea de a-şi consolida şi extinde influenţa şi de a-şi îmbunătăţi poziţia în cadrul structurilor de putere. Unii, în ardoarea de a deveni ruşi, îşi abandonau identitatea etnică, alţii asimilau cultura rusă fără o schimbare de identitate şi, în sfârşit, exista o a treia categorie care opta pentru o asimilare pur instrumentală a limbii şi a culturii ruse ca să-şi sporească şansele în lupta pentru anumite obiective[4].

---

[2] Рональд Суни, Империя как она есть: имперская Россия, “Национальное” самосознание и теории империи. **În** *„Ab Imperio”*, 2001, No.1-2, p. 44.

[3] Sergiu Boţolin, Transformarea elitei basarabene în subiect imperial, În: *Volumul Conferinţei Ştiinţifice Internaţionale „Latinitate, Romanitate, Românitate”* ed. Ediţia a V-a. Chişinău, 5-6 noiembrie 2021, coord. Liliana Rotaru, Chişinău, 2022, p. 321.

[4] Алексей *Миллер, Русификации: классифицировать и понять*. **În** *„Ab Imperio”,* 2002, No. 2, p. 138-139.

Începând cu cea de-a şaptea decadă a secolului al XVIII-lea, maniera în care a fost realizată asocierea nobilimii în administrarea locală a fost influenţată de două acte legislative fundamentale pentru societatea rusă. În 1762, Petru al III-lea a adoptat Manifestul despre libertăţile nobilimii, care a fost urmat, în 1785, de Carta privind drepturile, libertăţile şi privilegiile nobilimii ruse, emisă de Ecaterina a II-a. Aceste acte au marcat o schimbare semnificativă în ceea ce priveşte statutul nobilimii, eliminând obligativitatea serviciului de stat ca o condiţie esenţială pentru a deţine acest statut.

Carta din 1875 a conferit nobilimii ruse o serie de privilegii, inclusiv dreptul de a se autoguverna prin intermediul Adunării Nobililor şi de a fi judecată în instanţe separate de cele ale populaţiei obişnuite. Un alt aspect important al *Cartei* a fost sistemul de ranguri nobiliare. Acesta a creat o ierarhie socială în rândul nobililor, bazată pe avere şi autoritate. Această ierarhie a oferit un statut mai înalt şi o poziţie socială mai mare celor care aveau mai multe resurse şi influenţă. De precizat că actul adoptat de Ecaterina a II-a garanta inalienabilitatea proprietăţii, vieţii şi onoarei, fapt care era în spiritul ideologiei europene a vremii, or, aceste trei elemente stăteau la baza contractului social propagat de filosofia iluministă[5]. În acelaşi timp, cele trei elemente, deşi constituiau formula drepturilor omului, erau garantate doar pentru nobili, ele nefiind valabile pentru o bună parte din ţărani, asupra cărora nobilimea exercita un veritabil drept de proprietate[6].

Carta din 1785 a reprezentat un moment decisiv în evoluţia nobilimii ruse, stabilind un regim de autoguvernare, care consfinţea dreptul nobilimii de a se organiza în cadrul societăţilor reprezentative la nivel local, cunoscute sub numele de Adunări nobiliare. În cadrul acestor instituţii, nobilii erau aleşi pentru a reprezenta interesele lor şi pentru a fi implicaţi în procesul decizional al actului de guvernare locală. Implementarea principiului reprezentativităţii nobilimii în actul de guvernare a fost necesară după reforma administrativă din 1775, care a creat o serie de instituţii de ordin local. Aceste instituţii erau, la rândul lor, conectate statului şi se doreau a fi gestionate de oameni calificaţi. Din acest motiv, nobilimea a fost asociată în actul de guvernare locală, prin ocuparea de către reprezentanţii lor a diverselor funcţii administrative[7]. Un alt beneficiu al acestei forme de autoguvernare ţinea de faptul că nobilii puteau fi judecaţi doar în instanţe separate de cele ale populaţiei obişnuite, care aveau tendinţa de a fi mai puţin dure în verdictele lor.

---

[5] Юрий Лотман, Беседы о русской культуре, Быт и традиции русского дворянства (XVIII – начало XIX века), СПб, Искуство-Спб. 1994, p. 40.

[6] Sergiu Boţolin, În slujba imperiului. Elita locală în cadrul administraţiei regionale din Basarabia (1812-1828). În: *În oglinda istoriei: de la medieval la contemporan : In honorem profesor Valentin Tomuleţ* / Universitatea de Stat din Moldova, Biblioteca Ştiinţifică (Institut) „Andrei Lupan"; editor: Constantin Manolache; coordonator: Liliana Rotaru ; responsabil de ediţie: Cristina Gherasim. – Chişinău: Biblioteca Ştiinţifică (Institut) "Andrei Lupan", 2022, pp. 321-322.

[7] *Ibidem*, p. 322.

Alegerea nobililor în diverse funcţii administrative trebuia să răspundă celor două nevoi: deficitul de cadre calificate şi necesitatea de a reduce povara bugetară[8]. Ca urmare a extinderii teritoriale a Imperiului Rus, autorităţile se confruntau cu o nevoie crescândă de funcţionari calificaţi, pentru a administra noile teritorii. Se credea că nobilii aveau un nivel mai ridicat de educaţie şi experienţă în domeniul administrativ, fapt care îi făcea mai potriviţi pentru a ocupa aceste funcţii. În acelaşi timp, ritmul accelerat de dezvoltare a Imperiului Rus aducea cu sine şi creşterea exponenţială a cheltuielilor bugetare. Alegerea nobililor în funcţii administrative reprezenta o soluţie optimă pentru a reduce aceste cheltuieli, având avantajul că aceştia dispuneau de propriile resurse financiare şi erau, prin urmare, mai puţin dependenţi de bugetul statului.

Totodată, prin asocierea parţială a elitei locale în procesul de administrare a regiunii, autorităţile ruse obţineau, pe lângă avantaje strict pragmatice, şi acea legitimare a prezenţei sale în teritoriile anexate. Astfel, acordarea consimţământului elitei locale, manifestat prin participarea acesteia la crearea instituţiilor reprezentative, dar şi prin accederea în funcţii importante, garanta o stabilitate necesară aprofundării politicilor de integrare.

În cazul Basarabiei, deşi formal, exprimarea loialităţii faţă de Împărat s-a realizat în cadrul primelor vizite oficiale ale deputaţilor nobilimii basarabene la Sankt-Petersburg[9], totuşi o parte din boierii moldoveni şi-au demonstrat devotamentul faţă de Imperiul Rus încă din perioada 1806-1812 şi chiar mai devreme. Boierii care-şi demonstrau cu fervoare fidelitatea faţă de autorităţile ruse erau recompensaţi pe măsură: li se păstrau posturile, beneficiau de susţinere, deveneau arendaşi ai surselor de venituri ale ţării[10]. Astfel, implicarea lor activă în promovarea intereselor Imperiului Rus le aducea multiple beneficii şi le consolida poziţia în cadrul elitei locale.

Dreptul de a ocupa funcţii în administraţia Basarabiei poate fi considerat unul dintre privilegiile acordate elitei locale şi, în acelaşi timp, o strategie eficientă de cooptare a acesteia, deoarece a permis autorităţilor ruse să îşi consolideze poziţia în teritoriu, în timp ce elitele locale aveau acces la putere. Funcţiile în administraţia Basarabiei erau ocupate prin intermediul alegerilor organizate de societăţile nobiliare locale, dar acestea erau adesea influenţate de reprezentanţii puterii centrale, care aveau un rol de patronaj, vorbind eufemistic, în acest proces. În acest fel, elitele locale erau cooptate în structurile

[8] Александр Куприянов, *Выборные практики дворянства Московской губернии в конце XVIII-начале XIX века* // О. Глаголева и И. Ширле (ред.), *Дворянство, власть и общество в провинциальной России XVIII века*, Москва, Новое литературное обозрение, 2012, p. 258.

[9] Sergiu Boţolin, Vizitele de exprimare a loialităţii faţă de tron ca strategie de integrare a nobilimii locale. Cazul Basarabiei în primul sfert al secolului al XIX-lea. În: *Acta Terrae Fogarasiensis*, 2019, Vol.VIII, pp. 141-146.

[10] Alexei Agachi, *Ţara Moldovei şi Ţara Românească sub ocupaţia militară rusă (1806-1812)*, Chişinău, Pontos, 2008, p. 64.

de putere şi puteau să îşi promoveze interesele personale şi ale comunităţii lor. Totuşi, această practică a fost adesea însoţită de suspiciuni şi neîncredere reciprocă între membrii nobilimii, iar în unele cazuri, pregătirea insuficientă a funcţionarilor şi sincopele administrative au cauzat probleme în gestionarea afacerilor publice.

Primele alegeri nobiliare în Basarabia de după anexare (1818) trebuiau să reprezinte un test important de loialitate şi organizare pentru elita locală, dar dezbaterile au degenerat rapid într-un conflict deschis dintre diverse facţiuni, evidenţiind, astfel, scindarea în cadrul comunităţii. În urma acestui prim scrutin, conducerea *de facto* fiind preluată de un grup de interese, în frunte cu Ioan Pruncul şi Vasile Rosetti-Bălănescu, ulterior alipindu-se la ei şi Zamfirache Rale, fapt care i-a permis lui Filipp Vighel, viitorul viceguvernator al Basarabiei, să vorbească de instituirea unui adevărat „triumvirat". Partizanii celor trei au ocupat majoritatea funcţiilor în administraţia regiunii, inclusiv în Sfatul Suprem[11], fapt care a dus la marginalizarea celorlalte familii boiereşti importante, pentru că Vasile Rosseti-Bălănescu era privit drept un parvenit, care nu avea drepturi legitime pentru un rol atât de important în Basarabia[12]. Pentru a asigura recunoaşterea poziţiilor obţinute, ei au susţinut alegerea lui Dumitru Rîşcanu în funcţia de mareşal al nobilimii regionale, boier ale cărui origini nobile şi a cărui autoritate, cel puţin morală, nu putea fi pusă la îndoială. Aceasta a creat aparenţa unei repartiţii echilibrate a funcţiilor eligibile între diverse facţiuni ale nobilimii basarabene, prin urmare se asigura principiul reprezentativităţi puterii politice la nivelul elitelor. Admitem că Centrul era cointeresat în perpetuarea rivalităţilor între diverse facţiuni ale nobilimii locale, în măsura în care să nu permită crearea unei solidarităţi de grup şi care să nu perturbeze situaţia per-ansamblu a regiunii. De menţionat că, la nivel de imperiu, conflictele în cadrul alegerilor nobiliare nu erau o raritate, în acest sens, Alexandru I chiar a încercat să modifice procedura de desfăşurare a lor[13].

Deja la următoarele alegeri, din 1821, comportamentul participanţilor a fost mai decent, probabil, datorită desfăşurării sub vizorul direct al administraţiei regionale. Prezenţa a însuşi generalului Inzov a facilitat accederea în funcţii a pretendenţilor loiali administraţiei centrale şi a celor cu reputaţie mai puţin şifonată. În acest scop, era primordială eliminarea din cursă a câtorva membri activi din gruparea care a monopolizat puterea în urma alegerilor precedente, printre aceştia fiind Vasile Rosetti-Bălănescu, Zamfirache Rale şi alţii – toţi eliminaţi sub pretextul desfăşurării unei anchete. Ioan Pruncul, anticipând situaţia, nu şi-a manifestat dezacordul faţă de imix-

[11] Филипп Вигель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии, приложение к шестой части Записок Ф.Ф. Вигеля, Москва, Русский Архив, 1892, p. 12.
[12] Vasile Rosetti-Bălănescu deţinea rangul boieresc de medelnicer, rang considerat de clasa a III-a.
[13] Sergiu Boţolin, În slujba imperiului, p. 324.

tiunea conducerii regionale, ci a decis să se alăture partidei guvernamentale, conduse de Matei Krupenschi, reuşind, într-un final, să fie reales în calitate de deputat în Sfatul Suprem[14]. Astfel, intervenţia administraţiei în frunte cu Ivan Inzov a permis eliminarea unui factor instabil din conducerea regională, care, din punctul lor de vedere, compromitea imaginea per-ansamblu a administraţiei ruseşti din Basarabia, unde abuzurile „triumviratului" erau comise sub paravanul funcţiilor în administraţia regională. Accederea la conducere a partidei guvernamentale, complementar cu reducerea numărului de funcţionari locali în administraţie, începând cu 1818, a facilitat continuarea procesului de asimilare administrativă a Basarabiei. De menţionat că Vasile Rosetti-Bălănescu a devenit un personaj cunoscut în Basarabia şi datorită pasajelor mai puţin onorabile din biografia sa, cum este procesul îndelungat de judecată cu Sturdzeştii pentru anumite domenii funciare[15]. Mai mult, însuşindu-şi prin fraudă rangul de spătar, acesta intră în conflict cu conducerea Basarabiei pentru trecerea Prutului, fără respectarea condiţiilor carantinei, fapt pentru care a fost arestat.

În ciuda introducerii unor mecanisme electorale pentru alegerea reprezentanţilor nobilimii în Basarabia, existenţa acestora a fost însoţită de o creştere a reticenţei din partea multor nobili locali de a candida la funcţii elective. Această reticenţă a fost generată în mare parte de lipsa consecvenţei în aplicarea mecanismelor respective, ceea ce a determinat o încredere redusă în capacitatea lor de a garanta o reprezentare adecvată a intereselor nobilimii. În plus, a fost observată o lipsă de diferenţiere semnificativă între funcţionarii aleşi prin mecanisme electorale şi cei numiţi direct de către autorităţile centrale, ambele categorii fiind supuse acelorași rigori şi proceduri administrative. În acest context, elita Basarabiei a fost transformată într-o sursă pentru aparatul birocratic. În loc să se promoveze un traseu real spre o guvernare reprezentativă, prin intermediul aplicării unui principiu electoral autentic, această abordare a condus la o diluare a elitei locale în aparatul de stat rusesc şi la o marginalizare treptată a rolului şi influenţei nobilimii basarabene în procesul decizional.

În general, motivul principal pentru care mulţi se angajau în serviciul de stat era obţinerea unui rang, mai ales având în vedere dificultatea procesului de confirmare a nobilimii din Basarabia. Astfel, unii funcţionari ajungând la un anumit rang, care le permitea obţinerea fie a unui statut nobiliar viager, fie ereditar, părăseau serviciul de stat[16]. Într-o încercare de a contracara această tendinţă, cuantumul pensiilor era stabilit în funcţie de rangul deţinut în momentul încheierii serviciului, reprezentând, astfel, o altă formă de recompen-

[14] Филипп Вигель, *op.cit*, p. 13.
[15] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut şi Nistru (Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia la 1821)*, Bucureşti, Fundaţia Regele Carol, 1940, p. 119.
[16] Gheorghe Bezviconi, *Profiluri Basarabene*, (în 2 vol.). V1, Chişinău, Ştiinţa, 2017, p. 61.

sare pentru contribuţia adusă statului rus şi, totodată, o motivaţie suplimentară pentru a rămâne în serviciul de stat cât mai mult timp posibil.

Un factor demotivant pentru a rămâne în serviciul public erau restanţele la plata salariilor, care, în anumite perioade, deveneau o constantă, mai ales, dacă ne referim la provincii, ceea ce alimenta corupţia şi abuzurile din partea funcţionarilor, inclusiv a celor aleşi. Este posibil ca problema salariilor să nu fi îngrijorat autorităţile, deoarece se cunoştea şi se accepta tacit practica obţinerii de venituri ilicite în temeiul funcţiei exercitate. Marea majoritate a funcţionarilor din Imperiul Rus erau recompensaţi insuficient, spre exemplu, cancelariştii primeau salarii de circa 30-40 de ruble anual[17], sume plătite în asignaţiuni, care, în anumite perioade, erau supuse unei devalorizări galopante[18]. Pentru funcţionarii din primele clase existau plăţi compensatorii, cum ar fi „arenda". Această sumă, care anual se ridica la câteva sute de ruble şi, în unele cazuri, ajungea aproape de limita stabilită de 5 mii de ruble anual, trebuia să compenseze diferenţa de venituri dintre cei care slujeau statului şi moşierii care trăiau din renta propriilor domenii[19].

Cu toate acestea, atestăm cazuri de cariere reuşite ale nobililor basarabeni în cadrul administraţiei regionale. Mai mulţi reprezentanţi ai boierimii îşi încep serviciul de pe trepte relativ joase ale Tabelului, ajungând să avanseze rapid în ierarhia birocratică, existând cazuri de atingere a clasei superioare într-un timp mai redus, avându-se în vedere că normele generale prevedeau o perioadă de 3-4 ani pentru promovarea spre un nou rang. Transferul prematur într-o clasă superioară reprezenta o excepţie de la regulă şi se acorda prin decizia personală a Împăratului, având ca temei anumite servicii deosebite aduse statului rus.

Acordarea preferenţială a unor ranguri reprezenta o modalitate de recompensă pentru funcţionarii sârguincioşi şi de perspectivă, recrutaţi din elitele locale, care trebuiau să contribuie la crearea unui mediu loial în rândul elitei basarabene. Printre premisele care creşteau şansele unei cariere reuşite regăsim: o bună experienţă în colaborarea cu autorităţile ruse în perioadele de ocupaţie militară, deţinerea unui rang sau a unei funcţii importante în administraţia principatelor. Cu toate acestea, există şi cazuri în care ascensiunea rapidă în ierarhie încetinea brusc, odată cu atingerea rangului de clasa a 9-a, ultima înaintea obţinerii demnităţii de nobil ereditar. Acest lucru sugerează că autorităţile nu se grăbeau să extindă comunitatea nobiliară de viţă în Imperiul Rus, până la confirmarea originii nobiliare a pretendentului[20].

---

[17] Петр Зайончковский, *Правительственный аппарат самодержавной России в XIX веке, М., 1978*, p. 72.

[18] În septembrie 1807, rubla în asignaţiune valora 90 de copeici în argint, deja în ianuarie 1808 căzuse la 75 de copeici iar în septembrie nu valora mai mul de 50 de copeici în argint, *vezi la*: Петр Зайончковский, *op.cit*, p. 73.

[19] Петр Зайончковский, *op.cit*, p. 73.

[20] Sergiu Boţolin, În slujba imperiului, pp. 328-329.

Un exemplu de ascensiune rapidă în ierarhia birocratică în Basarabia îl reprezintă cariera lui Constantin Stamati. Acesta a început să lucreze în serviciul Vistieriei Moldovei în 1806, dar a decis, în 1812, să-şi urmeze tatăl la Chişinău. La 16 noiembrie 1812, a fost înscris ca funcţionar pe lângă guvernatorul Scarlat Sturdza, iar la 31 decembrie obţine rangul de clasa a 14-a: registrator colegial[21]. Pentru activitatea sa pe parcursul mai multor ani în calitate de ispravnic, cât şi pentru eforturile sale de împiedicare a pătrunderii ciumei, este recompensat, în decembrie 1817, cu rangul de secretar colegial, corespunzător gradului militar de căpitan-porucik de infanterie. Însă la scurt timp, pentru implicarea în organizarea vizitei Împăratului la Chişinău, Constantin Stamati obţine, deja în mai 1818, rangul de consilier titular,[22] a noua treaptă în tabelul rangurilor, care corespundea gradului militar de căpitan de infanterie. Chiar dacă îşi continuă cariera în calitate de funcţionar cu însărcinări speciale pe lângă generalul Inzov şi, ulterior, pe lângă guvernatorul general, contele Voronţov, iar începând cu 1820, ocupă diverse funcţii în guvernul regional, dar şi pe cea de deputat în Sfatul suprem, Constantin Stamati aşa şi nu a obţinut rangul de clasa a 8-a, care îi putea asigura demnitatea de nobil ereditar[23].

Se poate observa o situaţie similară şi în cazul lui Teodor Krupenschi, care s-a mutat la Chişinău în anul 1812, ocupând postul de sărdar de ţinut. Acesta deţinea rangul boieresc de al doilea logofăt la Divanul din Iaşi, obţinut în timpul ocupaţiei ruse[24], fiind recrutat în serviciu de către senatorul Serghei Kuşnicov[25]. După semnarea tratatului de pace de la Bucureşti, Teodor Krupenschi a trecut în serviciul de stat rus şi, după numirea sa în calitate de ispravnic al ţinutului Orhei, a fost distins cu rangul de clasa a 9-a: consilier titular[26]. Eforturile sale de aprovizonare a trupelor ruse în timpul războiului, precum şi activităţile de eradicare a ciumei au fost apreciate de autorităţi, acesta fiind distins cu Ordinele cavalereşti Sf. Ana, clasa a III-a, şi Sf. Vladimir, clasa a IV-a[27]. După 1820, a fost transferat în aparatul locţiitorului plenipotenţiar al Basarabiei, Alexei Bahmetev[28]. Mai târziu, acesta a propus delegarea lui Teodor Krupenschi la Viena, în calitate de funcţionar al Colegiului afacerilor străine[29], în timpul aflării Împăratului Alexandru I în

[21] Gheorghe Bezviconi, *Profiluri Basarabene*, p. 23.
[22] *Ibidem*, p. 24.
[23] Sergiu Boţolin, În slujba imperiului, p. 329.
[24] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut şi Nistru,* p. 254.
[25] În perioada ocupaţiei ruseşti a principatelor, senatorul Serghei Kuşnicov a îndeplinit funcţia de preşedinte al Divanurilor Moldovei şi Munteniei.
[26] Владимир Морозан, *Бессарабия и ее дворянство в XIX– начале XX в.*: в 2 т. Т.2, СПб, Дмитрий Буланин, 2018, p. 216.
[27] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut şi Nistru,* p. 256-257.
[28] Владимир Морозан, *Бессарабия и ее дворянство,* p. 216.
[29] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut şi Nistru*, 1940, p. 258.

capitala Imperiului Austriac[30]. Cu toate acestea, în ciuda unei activităţi prodigioase în anii care au urmat[31], Teodor Krupenschi aşa şi nu s-a învrednicit de următorul rang, ce i-ar fi garantat nobleţea ereditară în temeiul meritelor personale[32].

În contrast, un alt exemplu de situaţie este evidenţiat în cazul lui Matei Krupenschi, fratele lui Teodor, care, la începutul războiului, în 1806, avea 31 de ani şi deţinea acelaşi rang boieresc de al doilea logofăt în Divanul din Iaşi, asemenea fratelui său. Cu toate acestea, datorită sprijinului acordat de către Iancu Balş şi Iordache Rosetti-Rosnovanu, doi apropiaţi ai senatorului Kuşnicov, Matei Krupenschi a devenit o personalitate proeminentă în administraţia de ocupaţie rusească. După anul 1812, Matei Krupenschi a preluat moşiile mamei sale din ţinutul Hotin şi s-a stabilit la Chişinău, obţinând titlul de consilier de Curte, ceea ce i-a conferit demnitatea de nobil ereditar. Un an mai târziu, în 1813, el a fost avansat la rangul de clasa a 6-a: consilier de colegiu[33]. În perioada 1812-1813, a fost responsabil de vistieria regională, iar după numirea lui Alexei Bahmetev în calitate de locţiitor plenipotenţiar al Basarabiei, Matei Krupenschi, deja confirmat în rang de consilier de colegiu, a fost numit viceguvernator[34].

În perioada ocupaţiei militare ruse a Basarabiei, cei care au contribuit la administrarea regiunii şi au demonstrat loialitate faţă de autorităţile centrale erau decoraţi cu ordine ruseşti. Deşi aceasta poate părea o recompensă simbolică, în realitate, avea implicaţii practice semnificative. Anumite distincţii de stat sporeau substanţial şansele de avansare în carieră sau pe scara ierarhică, accelerând procedura de obţinere a unui nou rang nobiliar. În plus, primirea unei astfel de decoraţii oferea prestigiu şi respect în rândul elitei, consolidând, astfel, poziţia în societate. Este important de menţionat că ordinele ruseşti erau acordate în mod selectiv, doar celor care erau consideraţi demni de această onoare, ceea ce făcea ca aceste distincţii să fie cu atât mai valoroase. Astfel, ordinele ruseşti nu numai că reprezentau o formă de recunoaştere a meritelor personale, ci erau şi un instrument de consolidare a puterii şi influenţei în cadrul administraţiei regionale.

Autorităţile ruse din Basarabia acordau un set variat de avantaje economice elitelor care se dovedeau a fi loiale. Printre acestea se numărau scutiri de impozite, împrumuturi avantajoase şi oportunităţi de afaceri cu autorităţile ruse prin intermediul furnizării de mărfuri şi servicii. Cu toate acestea, uneori, aceste privilegii care, la prima vedere, păreau a aduce mari profituri, generau dificultăţi majore în relaţia cu autorităţile ruse. În unele cazuri, bo-

[30] Владимир Морозан, *Бессарабия и ее дворянство,* p. 216.
[31] *Ibidem*, p. 217.
[32] Sergiu Boţolin, În slujba imperiului. *Op. cit.*, pp. 329-330.
[33] Gheorghe Bezviconi, *Profiluri Basarabene*, p. 207-208.
[34] Sergiu Boţolin, În slujba imperiului, p. 330.

ierii trebuiau să-şi recupereze banii investiţi în campaniile de aprovizionare a armatei ruse timp de decenii.

Un alt beneficiu prin care Imperiul Rus a lucrat asupra imaginii sale în rândul elitei locale ţine de restituirea domeniilor fostelor raiale. Drept urmare, aproape jumătate din moşiile ţinutului Hotin au trecut în stăpânirea familiilor de boieri moldoveni Sturza, Cantacuzino, Rosetti, Ghica şi alţii[35]. După terminarea războiului ruso-turc şi anexarea Basarabiei, şi cealaltă jumătate a moşiilor din ţinutul Hotin a fost restituită foştilor stăpâni, astfel încât, cu excepţia a două sau trei moşii ale statului şi ale oraşului Hotin, întreg ţinutul a revenit vechilor proprietari[36].

Mai mult ca atât, în condiţiile ocupaţiei militare, când soarta Principatelor depindea de administraţia ţaristă, boierii erau nevoiţi să accepte şi să suporte toate schimbările introduse de către demnitarii ruşi de teama periclitării poziţiei sociale sau a pierderii averii[37]. Acei boieri care încercau să nu se supună sau promovau o politică contrară intereselor Rusiei erau eliberaţi din posturi şi puşi sub supraveghere poliţienească, fiind expulzaţi sau chiar surghiuniţi în Rusia[38].

De remarcat că beneficiile simbolice pe care le putea genera statutul de nobil rus, ca expresie a unei pretinse culturi superioare, putea determina schimbări de comportament, atitudini şi percepţii. Distincţia şi recunoaşterea socială conferită de statutul nobiliar genera respect şi autoritate în comunitate, dar şi deschidea accesul în grupuri sau evenimente elitiste. Printre semnele distinctive ale statutului nobiliar se remarcau sigiliul de familie, stema, titlul nobiliar şi uniforma, care atestau apartenenţa la cea mai „aleasă" parte a societăţii ruse.

În acelaşi timp, avantajele materiale, scutirea de obligativitatea serviciului militar sau cel civil, la care se adaugă accesul la o educaţie de calitate, permiteau nobililor să se dedice activităţilor culturale, intelectuale sau politice, fără a fi nevoiţi să se preocupe de subzistenţă sau de alte probleme materiale. Astfel, mulţi membri ai nobilimii erau implicaţi în activităţi artistice, literare şi ştiinţifice sau erau principalii promotori şi mecenaţi ai acestor activităţi, ceea ce contribuia şi mai mult la prestigiul lor în societate. Astfel, cei care râvneau la acest nou statut, treptat, au adoptat uzanţele cuvenite în materie de stil de viaţă: alimentaţie, consum cultural, vestimentaţie, petrecerea timpului liber.

---

[35] Алексей Накко, Очерк гражданского управления в Бессарабии, Молдавии и Валахии во время русско-турецкой войны 1806-1812 г., În: Записки императорского Одесского Общества Истории и Древностей, 1879, vol. XI, p. 290.
[36] *Ibidem*, pp. 290-291.
[37] Alexei Agachi, *op. cit*, p. 75.
[38] *Ibidem*.

Prin acordarea de beneficii financiare şi materiale, precum scutiri de impozite şi împrumuturi avantajoase, dar şi prin oferirea de avantaje sociale, cum ar fi ranguri, titluri nobiliare şi funcţii importante, autorităţile ruse au creat unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru a câştiga devotamentul elitei locale. Această abordare a permis consolidarea controlului asupra elitei locale şi a asigurat loialitatea lor, deoarece ei nu mai puteau renunţa la avantajele obţinute. Este demn de menţionat că nu toţi membrii elitei locale au beneficiat pe deplin de aceste privilegii materiale, acordarea lor fiind selectivă. Mai mult chiar, aceste privilegii erau condiţionate de anumite responsabilităţi şi obligaţii faţă de autorităţile ruse, cum ar fi sprijinul politic şi militar, ceea ce a încurajat elitele locale să coopereze cu autorităţile ruse şi, totodată, să-şi promoveze propriile interese prin intermediul acestor avantaje.

Procesul de asimilare a elitei locale în noul sistem administrativ rusesc a presupus, iniţial, o confirmare juridică a statutului nobilimii basarabene. Această etapă a fost una anevoioasă şi a generat o serie de probleme, întrucât exista o incompatibilitate ierarhică între cele două stări, de la controverse terminologice până la „organigrama” lor[39]. Astfel, echivalentul oferit de către autorităţile ruse pentru anumite titluri nobiliare nu a fost acceptat de majoritatea nobililor basarabeni. De exemplu, deţinătorii titlurilor de *vel logofăt* sau *vistiernic*, care aparţineau primei trepte în ierarhia moldovenească, au fost egalaţi de către ruşi cu rangul de funcţionar de clasa a IV-a[40], ceea ce a generat nemulţumiri şi resentimente în rândul elitei locale.

După un proces de durată, care a reuşit să cuprindă mai toate viciile unui sistem birocratic, deciziile finale ale Departamentului heraldic au confirmat totuşi locul şi rolul elitelor locale din Basarabia în Imperiul Rus. În acelaşi timp, activitatea exponenţilor elitei locale în cadrul nobilimii ruse a reprezentat un instrument eficient în păstrarea caracterului specific al Basarabiei în cadrul Imperiului. În conjuncturi distincte însă, aceeaşi elită basarabeană, care trebuia să pledeze pentru interesele populaţiei indigene, se transforma într-un agent al puterii centrale la periferie[41].

Totuşi, etapele acestui proces au transmis oarecum semnale de neîncredere reciprocă dintre membrii nobilimii, dintre diverse organisme locale sau dintre reprezentanţi ai puterii centrale şi factori decizionali la nivel periferic. Viciate de sincope administrative, numărul mare de comisii instituite pe acelaşi subiect, denotă carenţe în organizarea activităţilor, iar uneori, inclusiv în pregătirea efectivului funcţionăresc[42].

---

[39] Sergiu Boţolin, Transformarea elitei basarabene în subiect imperial, p. 325.
[40] Филипп Вигель, Замечания на нынешнее состояние Бессарабии, приложение к шестой части Записок Ф.Ф. Вигеля, Москва, Русский Архив, 1892. p. 32.
[41] Sergiu Boţolin, Transformarea elitei basarabene în subiect imperial, p. 330.
[42] *Ibidem*, pp. 330-331.

În final, putem constata că sistemul imperial de privilegii nobiliare a jucat un rol crucial în procesul de integrare a elitei locale din Basarabia în structurile politice şi sociale ale Imperiului Rus. Autorităţile ruseşti au folosit acest instrument puternic pentru a atrage şi controla elitele locale, consolidând astfel autoritatea lor în regiune. Prin acordarea de avantaje materiale şi simbolice, sistemul a creat o imagine de asociere între elitele basarabene şi guvernare, dar a redus, în acelaşi timp, rolul acestora ca reprezentanţi ai comunităţii locale. În ciuda rezistenţei unor membri ai elitei, majoritatea au acceptat aceste schimbări, întrucât beneficiile oferite erau prea mari, pentru a fi refuzate. Sistemul imperial de privilegii nobiliare a reprezentat un mecanism puternic al autorităţilor ruse în controlarea şi integrarea elitei locale din Basarabia în Imperiul Rus. Însă, în acelaşi timp, acest sistem a avut un impact semnificativ asupra modului în care s-au dezvoltat structurile sociale şi politice ale regiunii. Prin acordarea de privilegii, autorităţile ruse au creat o elită dependentă de Centru, care a devenit un instrument al acestuia în implementarea politicilor dorite.

The Imperial system of nobility privileges in Bessarabia during the first three decades of the 19th Century

The elite in Bessarabia were drawn to the idea of becoming part of the Russian nobility, which included privileges associated with this social status. In addition to the material benefits that the status of a Russian noble could generate, attention should also be paid to the symbolic attributes. Belonging to a supposedly superior culture to the local one led to changes in behaviour, attitudes, and perceptions. As such, those who aspired to the status of a Russian noble attempted to adopt the appropriate customs regarding lifestyle. The struggle for material privileges led to an increased degree of dependence on imperial authorities, while also affecting cohesion within the local noble community.

Keywords: *Russian Empire, Bessarabia, nobility, local elites, privileges.*

Sergiu BOŢOLIN
asistent universitar
Facultatea de Istorie şi Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova